

Aharei Mot

I Sprints and Marathons

1 It was a unique, unrepeatable moment of leadership at its highest height. For forty days Moses had been communing with God, receiving from Him the law written on tablets of stone. Then God informed him that the people had just made a Golden Calf. He was about to destroy them. It was the worst crisis of the wilderness years, and it called for every one of Moses' gifts as a leader.

① Lessons in Leadership

6 First, Moses prayed to God not to destroy the people. God agreed. Then he went down the mountain and saw the people cavorting around the calf. Immediately, he smashed the tablets. Burning the calf, he mixed its ashes with water, and made the people drink. Then he called for people to join him. The Levites heeded the call, carrying out a bloody punishment in which three thousand people died. Then Moses went back up the mountain and prayed for forty days and nights; for a further forty days he stayed with God while a new set of tablets was engraved. Finally, he came down the mountain on the tenth of Tishrei 14 carrying the new tablets with him as a visible sign that God's covenant with Israel remained.

21 This was an extraordinary show of leadership, at times bold and decisive, at others slow and persistent. Moses had to contend with both sides, inducing the Israelites to do teshuva and God to exercise forgiveness. At that moment he was the greatest-ever embodiment of the name Israel: one who wrestles with God and with people and prevails.

26 The good news is: there once was a Moses. Because of him, the people survived. The bad news is: what happens when there is no Moses? The Torah itself says: "No other prophet has risen in Israel like Moses" (Deut. 34:10). That is the problem faced by every nation, corporation, community, and family. What do you do in the absence of heroic leadership? It is easy to say, "Think what Moses would have done." But Moses did what he did because he was what he was. We are not Moses. That is why every human group that was once touched by greatness faces a problem 31 of continuity. How does it avoid a slow decline?

36 The answer is given in *Parashat Aharei Mot*. The day Moses descended the mountain with the second tablets was to be immortalised when its anniversary became a holy day, Yom Kippur. On it, the drama of *teshuva* and *kappara*, repentance and atonement, was to be repeated annually. This time, though, the key figure would not be Moses but Aaron, not the prophet but the high priest.

41 That is how you perpetuate a transformative event: by turning it into a ritual. Max Weber called this "the routinisation of charisma."¹ A once-and-never-again moment becomes a once-and-ever-again ceremony. As James MacGregor Burns puts it in his classic work, *Leadership*: "The most lasting tangible act of leadership is the creation of an institution – a nation, a social movement, a political party, a bureaucracy – that continues to exert moral leadership and foster needed social change long after the creative leaders are gone."²

46 There is a remarkable midrash in which various sages put forward their idea of *klal gadol baTorah*, "the great principle of the Torah." Ben Azzai says it is the verse, "This is the book of the chronicles of man: On the day that God created man, He made him in the likeness

(2)

of God" (Gen. 5:1). Ben Zoma says that there is a more embracing principle, "Listen, Israel: The Lord our God, the Lord is one" (Deut. 6:4). Ben Nannas says there is a yet more comprehensive principle: "Love your neighbour as yourself" (Lev. 19:18). Ben Pazzi says we find a more inclusive principle still: "The first sheep shall be offered in the morning, and the second sheep in the afternoon" (Ex. 29:39) – or, as we might say today, Shaḥarit, Minḥa, and Maariv. In a word: "routine." The passage concludes: The law follows Ben Pazzi.³

The meaning of Ben Pazzi's statement is clear: all the high ideals in the world – the human as God's image, belief in God's unity, and the love of neighbours – count for little until they are turned into habits of action that become habits of the heart. We can all recall moments of insight or epiphany when we suddenly understood what life is about, what greatness is, and how we would like to live. A day, a week, or at most, a year later, the inspiration fades and becomes a distant memory and we are left as we were before, unchanged.

Judaism's greatness is that it gives space to both prophet and priest, to inspirational figures on the one hand, and on the other, daily routines – the halakha – that take exalted visions and turn them into patterns of behaviour that reconfigure the brain and change how we feel and who we are. . . .

Turning ideals into codes of action that shape habits of the heart is what Judaism and leadership are about. Never lose the inspiration of the prophets, but never lose, either, the routines that turn ideals into acts and dreams into achieved reality.

פסוקים (3)

ניצד נתכונן ליום הכיפורים

"והייתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אהת בשנה ויעש באישר אזה ה' את מלשה" (טז, לד)

פעם נקלע ה"חפץ חיים" לעיר וורשא, והיה אותו היום ערב ראש חודש.

נכנס ה"חפץ חיים" לבית כנסת שנקרה בדרכו, ושאל, מתי זמן תפילת מנחה? והאם יאמרו כאן תפילת "יום כפור הטו"?

השיבו לו המתפללים, "אצלנו אין אומרים תפילת יום כיפור קטן".

תמה ה"חפץ חיים" ושאל את המתפללים, מדוע הם מדירים את עצמם מתפילה זו שנהגו בה רבים, על פי תיקון המהר"ם קורדובירו? ענו לו המתפללים, כי לא נהגו כן במקומם.

אמר להם ה"חפץ חיים": את דרכי לוורשא, עושה אני בנסיעה ברכבת. הדרך ארוכה למדי, ואני מחפש יהודי לשבת לידו, כדי שלא אצטרך לעבור את הנסיעה בישיבה בוד בין גויים.

מעשה היה שבעלותי לרכבת, מצאתי יהודי יושב מוקף בחבילות. שאלתי אותו, "ר' יהודי, האם אתה נוסע לוורשא"? נענה לי הלה בחיוב. שמחתי שמחה רבה וישבתי לידו. כשעמדה הרכבת לעצור בתחנה הקרובה, החל היהודי לאסוף את חבילותיו והתכונן לרדת מן הרכבת. שאלתי אותו בתמיחה, "ר' יהודי הרי אמרת לי כי פניך מועדות לוורשא, מדוע אם כן חזרת בך?"

(2)

נענה היהודי ואמר לי, "רבי, בודאי, תכלית דרכי היא להגיע לוורשא, אולם אין בכיסי סכום שיספיק לקניית כרטיס לדרך ארוכה זו, לכן אני קונה כרטיס לתחנה אחת, ובעיירה זו אני מסבב בבתי הכנסיות ופורש את סחורתי, המכילה חבילות ציציות, כיפות, סידורים ועוד תשמישי קדושה. אם אינני מצליח למכור, מסבב אני על הפתחים ומבקש את עזרתם של יהודים טובי לב. כאשר מצטבר אצלי סכום המספיק לכדי קניית כרטיס נסיעה, אני נוסע תחנה נוספת, וכמעשי בתחנה הראשונה, כן מעשי בתחנה השניה. דרכי זו עתידה להגיע לסיומה, כאשר אבוא לוורשא, אבל לא יהיה זה לא היום וגם לא בעוד יומיים, הדרך תמשך זמן רב."

(4)
ע

סיים ה"חפץ חיים" את סיפורו ואמר להם, "עשירים" הם אותם אנשים, שכוח עבודת יום הכיפורים שלהם מספיק לעמוד להם עד יום הכיפורים הבא, אולם אנו "קבצנים", וכי יש בנו כח לעמוד מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא, מבלי לעצור קמעא ולאסוף כוחות חדשים?

בכל ערב ראש חודש, עלינו להתפלל תפילת יום כיפור קטן. התשובה, הוידוים והתפילות הכלולים בה, יתנו לנו כח לחודש נוסף, עד ערב ראש חודש הבא, וכך נמשיך עד שנגיע ליום הכפורים הבא עלינו לטובה. נכנסו דבריו של ה"חפץ חיים" בליבם של המתפללים, והם עשו להם מנהג קבוע להתפלל תפילת יום כיפור קטן.

16

מהקרבה להתקדשות

פרשות אחרות מות-קדושים

ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מקלות התועבת אשר נעשו לפניכם ולא תשקאו בהם אני ה' אלהיכם. וידבר ה' אל משה לאמור. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם.

(5)
וישמרתם
את משמרת

פרשות אחרות מות-קדושים מעבירות אותנו מהחלק הראשון של ספר ויקרא, "תורת הכהנים", אל חלקו השני. החלק הראשון של ספר ויקרא עוסק בדיני המקדש והקודש - כיצד נכנסים אל הקודש, מיהם הנכנסים למקדש והעובדים בו, כיצד מיטהרים לקראת הכניסה ועוד. החלק השני של הספר עוסק בנושאים כלליים שאינם קשורים למקדש דווקא, אלא גם לחיי היומיום הרגילים. החלק הראשון של הספר עוסק במחנה כהונה, ולעומתו החלק השני עוסק במחנה ישראל. תורת כהנים מול גוי קדוש.

הבדלים רבים מצויים בין החלקים השונים של הספר, אך נעמוד כרגע על הבדל אחד, ניכר ובוולט: בחלק הראשון אמנם נוכל למצוא רבות את ביטויי הקדושה, אך לא מופיע בו ביטוי כגון "קדושים תהיו" אף פעם אחת. על אף העיסוק הנרחב בקודש, בחלק זה של הספר אין שום אמירה המביעה את היותנו קדושים או מתקדשים. אנו ניגשים אל הקודש, באים אליו, מתקרבים אליו, אך בנו אין כביכול שום שינוי מהותי. רק בחלקו השני של הספר מופיע בפעם הראשונה המונח "קדושים" ביחס אלינו. בחלק זה אנו הופכים לקדושים, בנו חל השינוי.

(3)

עבודת ההקרבה

וַיִּסֶּה לַהֲבִיחַ וּלְהַרְחִיב אֶת הַדְּבָרִים. בחלק הראשון של הספר, שבו אנו עוסקים במקדש, המטרה היא ההגעה אל הקודש. על האדם מוטלת החובה להעתיק את מקומו ואת מעמדו, ולהתעלות ולעלות אל הקודש. וְחֹן כִּי יֵשׁ הַנַּחַת יִסּוּד בְּרוּרָה, שמצוי פער גדול ורחב בין האדם ובין היסוד האלוקי, ועל כן האדם נצרך לעבודה רבה ומאומצת כדי לזכות ולעלות אל הקודש. התנועה בחלק זה היא תנועתו של האדם מעולמו ומצומצמו, הירוד ובעל הנטיות הגשמיות, אל הקודש העליון והנשגב.

וּנְטִיף עַל זֹאת, העלייה הנצרכת מביאה לידי ביטוי בחינה של מחיקת עולמו וביטול אישיותו. הקרבן במהותו הוא תנועה של התקרבות, דרכו האדם מתעלה מהעולם החומרי ומתקרב אל הקודש; אך עם זאת מבטא וְקָרְבַן אֶת הַהִקְרָבָה. על האדם להקריב את עצמו כביכול, אלא שבפועל הוא מקריב את הבהמה תמורתו. הדרך להתעלות כזאת, שאותה דורשת התורה בחלק הראשון של הספר, עוברת דרך ויתור של האדם על חייו הנוצלים, שמסובכים בעולם החומרי והגשמי. רק מתוך ההתבטלות של האדם אל הקודש, ומתוך ההקרבה של חייו, מצליח האדם להתעלות אל היסוד האלוקי העליון.

עבודת ההתקדשות

פתיחתו של החלק השני, לעומת זאת, מציבה לפנינו צורת עבודה שונה, וכיוון תנועה הפוך לחלוטין. החלק השני, שתחילתו בפרשת העריות, נפתח בכותרת:

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת חֻמֹּתַי וְאֶת מִשְׁפְּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאֱלֹהִים וְחִי בָהֶם אֲנִי ה'.

מפסוק זה למדו חכמים את דין פיקוח נפש, "וחי בהם" - ולא שימות בהם" (יומא פה ב). דין פיקוח נפש הוא ביטוי למהות העבודה המתחדשת בחלק זה של הספר. צורת עבודה זו אינה עוסקת במחיקת עולמו של

ס (6)

האדם אלא דווקא בפיתוחו. מטרתן של המצוות בחלק זה היא לגרום לאדם לחיות, ושחייו יהיו גדולים ומשמעותיים.

הדברים ממשיכים ומתבהרים בכותרת השנייה שנותנת התורה לחלק זה: וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תְּהִיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

מטרת העבודה בחלק זה היא להביא אותנו אל הקדושה. בחלק זה איננו עוסקים בקדושה רחוקה ומובדלת מאיתנו, אלא ביכולת להתקדש בעצמנו. המצוות בחלק זה אינן דורשות מאיתנו למחוק את עצמנו, אלא לעצב את חיינו באופן שבו חיינו יהפכו לקדושים בעצמם. באמצעותן אנו מביאים את הקדושה אל המציאות היומיומית. אין זה צמצום של הדרישות, לא מדובר בהסתפקות בקדושה נמוכה במקום התקרבות אל הקודש, אלא בתביעה גדולה להוציא את הקדושה ממחיצותיה, ולאפשר לה להופיע במרחבי החיים.

ממילא מתברר כי המצוות הרבות בחלק זה, שפונות אל עולמו הרחב של האדם, אינן הדרכות חיצוניות כיצד להתנהג בעולם, אלא הן אמורות לחולל בנו מהפך פנימי ועמוק. בסופו יהפכו חיינו לקדושים ועליונים.

החלק הראשון של ספר ויקרא דורש להכיר בפער, ברוממות האלוקית, ומתוך כך לעלות ולהתקרב ככל האפשר אל הקודש העליון. החלק השני דורש להכיר בשייכות, ביכולת ההידמות, "קדושים תהיו כי קדוש אני". בחלק זה הקדושה אינה נסתרת בענן אלא מופיעה בכלל ישראל, ותובעת מעם ישראל לממש אותה בכל מערכות החיים.

בקרבכם לפני ה' וימותו

החלק הראשון של הספר מסתיים בפרשת אחרי מות, שנאמרת בעקבות חטאם של נדב ואביהוא. חטא זה מלמד על התקלה שיכולה להיווצר בניסיון לעלות אל הקודש.

דבכרי הנביאים מודגשת פעמים רבות היכולת לטעות ביחס אל הקרבנות. מתואר שם כיצד האדם מקריב קרבנות, ועושה כביכול את תנועת ההתקרבות, אך כל עבודתו נתונה ברובד המעשי והחיצוני של ההקרבה, ללא העבודה הפנימית של ההקרבה הנפשית שתיארנו לעיל. אכן, העיסוק בפרטים המעשיים הרבים יכול להוליד טעות קשה מעין זו, המעקרת את כל מהותה של תנועת ההתקרבות אל הקודש.

(7)
ש

אולם חטאם של נדב ואביהוא משקף תופעה שונה. בני אהרן לא שכחו את העבודה הפנימית שנדרשה מהם, אלא להפך, הם עבדו טוב מדי. הם לא נשארו בפן המעשי של העבודה, ועברו תנועה פנימית חזקה כל כך - עד שחצו את הגבולות. במקום להתבטל כלפי הקודש, הם הביאו את עצמם אל הקודש לגמרי. גם אם נאמר שחטאם היה בהוראה לפני רבם, וגם אם החטא היה הדלקת אש ללא ציווי, נראה שמהות הטעות הייתה אי-התבטלות. מתוך עבודתם הגדולה, נדב ואביהוא הדגישו יותר מדי את עצמם, את העבודה הפנימית שלהם, ופחות את הכניעה וההתמסרות אל היסוד האלוקי.

סיום החלק הראשון של ספר ויקרא, תורת הכהנים, מבהיר את הסכנה שטמונה בהתקרבות אל הקודש. תנועה מופרזת עלולה לחשוף נגיעות אישיות ויסודות אנוכיים. מנגד, בתוך המציאות הממשית, עם כל המקום שהאדם תופס בה, אפשר להתקדש. ביכולתו של האדם לעלות מהאנוכיות והגאוה, ולחיות חיים ארציים שמכירים ביסוד האלוקי שבאדם, בו עצמו ובסובבים אותו.

(8)
דן

(כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ. החמיר הכתוב בעריות בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות. והנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות כארץ, אבל סוד הדבר בכתוב שאמר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' ⁷⁴, כי חלק ה' עמו וגומר ⁷⁵, והענין כי השם הנכבד ברא הכל ושם כח התחתונים בעליונים ⁷⁶ ונתן על כל עם ועם בארצותם ⁷⁷ לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע ⁷⁸ באצטגנינות ⁷⁹. וזהו שנאמר אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים ⁸⁰, כי חלק לכלם מזלות בשמים וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם, כענין שכתוב ושר מלכות פרס עומד לנגדי ⁸¹, וכתוב והנה שר יון בא ⁸², ונקראים ⁸³ מלכים כדכתיב ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס ⁸⁴, והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים ⁸⁵ לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב ⁸⁶ היא נחלת ה' מיוחדת לשמו ⁸⁷. לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל ⁸⁸, בהנחילו אותה לעמו המיוחד ⁸⁷ שמו ורע איהבו, וזהו שאמר והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ⁸⁹, וכתוב והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים ⁸⁹, לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל. והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם ⁹⁰ לשמו, ולכך אמר ושמתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשייתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ ⁹¹, וכתוב ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים ⁹², יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים. בתתו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו. והנה הארץ שתיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסביל עובדי ע"ג ומגלים עריות. והפרשה הזאת הוכיחה המולך בכלל ⁹³ ע"ג עם וחרון העריות, ועל כלם אמר אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים ⁹⁴. ותקיא הארץ את יושביה ⁹⁵, וכן אמר בפרשה השניה ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ⁹⁶, שהוא חומר איסור ע"ג, ולכך אמר כי מפני שהם מיוחדים לשמו בעבור כן נתן להם הארץ, שנאמר ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה

אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים. והנה בחוצה לארץ אע"פ שהכל לשם הנכבד אין טהרה בה שלימה בעבור המשרתים המושלים עליה, והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם, ולכך יאמר הכתוב אלהי כל הארץ יקרא ⁹⁷, כי הוא אלהי האלהים המושל על הכל והוא יפקוד בסוף על צבא המרום במרום ⁹⁸ להסיר ממשלת העליונים ולהרוס מערכת המשרתים, ואחרי כן יפקוד על מלכי האדמה באדמה, וזהו ענין הכתוב שאמר בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא ⁹⁹, יאמר כי הדבר ההוא הנגזר על נבוכדנצר היא גזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא שגזרו על הכוחות הנאצלין מהן לעשות

(5)

כך, ויקראו עיריין כי מאצילותן יתעוררו הכחות בכל הפעולות, כמו שאמר ואלו עיר וקדיש
 מן שמיא נחית קרא בחיל וכן אמר גדו אילנא וגו', ומאמר קדישין שאלתא כמו ששאלו
 מה³ הרצון העליון עליו⁴, ואחרי כן גורו להעשות כן, והוא שאמר לו דניאל וגזרת עילאה
 היא⁵, כי הכל מאתו יתברך, והנה השם הנכבד יתברך אלהי האלהים בכל העולם ואלהי
 ארץ ישראל שהיא נחלת ה', והוא טעם ונה אחרי אלהי נכר הארץ⁶, כי האלוהות נכרים
 בארץ השם ובנחלתו, והוא שנאמר לא ידעו את משפט אלהי הארץ וישלח במ את האריות
 והנם ממיתים אותם כאשר אינם יודעים את משפט אלהי הארץ⁷, והנה הכותיים לא היו
 נעשים⁸ בארץם בעבדם את אלהיהם לשלח בהם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו
 שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם, וכן שנו בספרא⁹, ולא תקיא
 הארץ אתכם וגומר¹⁰, ארץ ישראל אינה כשאר ארצות¹¹, אינה מקיימת עוברי ענייה¹².
 ובספרי¹³, ואין עמו אל נכר¹⁴, שלא תהא רשות לאחד משרי האומות¹⁵ לבא לשלוט
 בכם¹⁶, כענין שנאמר ואני יוצא והנה שר יון וגומר¹⁷, והוא מאמרם¹⁸ כל הדר בחוצה
 לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים¹⁹, ואומר
 כי גרשוני היום מהסתפת בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים²⁰, ואמרו בתוספתא
 דע"ג²¹, הרי הוא אומר²² ושבתי בשלום אל בית אבי ויהי ה' לי לאלהים²³, ואומר לתת
 לכם את ארץ כנען, כל זמן שאתם בארץ כנען הייתי²⁴ לכם לאלהים, אין אתם בארץ כנען
 כביכול אין אני²⁵ לכם לאלהים, וכן הוא אומר²⁶ כארבעים אלף הלוצי צבא עברו לפני ה',
 ואומר ונכבשה הארץ לפני השם ולפני עמו²⁷, וכי תעלה על דעתך שישראל מכבשין את
 הארץ לפני המקום, אלא כל זמן שהן עליה כאלו היא מכובשת, הא אינם עליה אינה
 מכובשת²⁸, ומן הענין הזה אמרו בספרי²⁹, ואבדתם מהרה³⁰, אף על פי שאני מגלה אתכם
 מן הארץ להוציא לארץ היו מצויינין במצות שכשתחזרו³¹ לא יהו עליכם³² חדשים, משל
 לאדון שעסע על אשתו ושלחה³³ לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים³⁴, שכשתחזרי
 לא יהיו עליך חדשים, וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים³⁵, אלו המצות שישראל מצוינין
 בהם והנה הכתוב שאמר ואבדתם מהרה ושמתם את דברי אלה וגו'³⁶, אינו מחייב בגלות
 אלא בחובת הגוף כתפליין ומוזות, ופירשו בהן³⁷ כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור
 לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה', ולפיכך אמרו בספרי³⁸, וירשתם אותה
 וישבתם בה ושמרתם לעשות³⁹ ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה, וכן
 הוא בתוספתא דע"ג⁴⁰, וזו היא מתשבת הרשעים שהיו אומרים⁴¹ ליהזקאל, רבינו יחזקאל
 עבד שמכור רבו⁴² יש עליו כלום, שנאמר והעולה על רוחכם ה' לא תהיה אשר אתם
 אומרים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן⁴³, וזו היא מצות יעקב אבינו לביתו
 ולכל אשר עמו בשעת ביאתם לארץ הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו⁴⁴, והשם
 לו לבדו נתכנו עלילות⁴⁵ שמתה רחל בדרך בתחלת בואם בארץ⁴⁶, כי בזכותה⁴⁷ לא מתה
 בחוצה לארץ, ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא היתה הנשאת באיסור האחות,
 ונראה שנתעברה מננימין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל⁴⁸ מפני הענין שהזכרנו.

(9)
ס

(10)

"קדשים תקיין", ולהלן בפרשה: "והתקדשתם והייתם קדשים".
 ובמדרש: "העלוינים לפי שאין יצר הרע מצוי בהם — קדושה אחת,
 שנאמר: "מאמר קדישין שאלתא", אבל התחתונים לפי שיער הרע
 שולט בהם — שתי קדושות, שנאמר: "והתקדשתם והייתם קדשים".
 ההבדל בין א' לב' הוא לא בזה בלבד שא' הוא אחד וב' הם שנים, או
 שא' הוא ראשון וב' הוא שני. ההבדל הוא הרבה יותר גדול. א' מורה
 על הכח היסודי שבדבר, בין שבח זה ניתן לו מבחוץ ובין שהוא עצמו,
 אבל אינו מורה על גידול וצמיחה, התפתחות והתפשטות. יתכן שיש בו
 גם כח זה, אבל הא' מצד עצמו אינו מחייב זה ואינו מורה על כך.
 אייגידול יתכן משני צדדים: מצד השלימות ומצד הצמצום. או
 שהדבר הוא שלם בתכלית השלמות מכל צד ופינה עד שלא יצויר בו
 עוד תוספת, או להיפך, הדבר מצומצם בכחותיו עד שאינו יכול לקבל
 שום תוספת, והב' מורה על גידול וצמיחה. הב' הוא כבר צעד שני, ואם
 כן יש כבר התפתחות ותוספת.
 ולפיכך "אנכי ד' אלקיך" מתחיל בא' ו"בראשית קרא" מתחיל בב'.
 ב"אנכי ד' אלקיך" אין נופל שום שינוי של תוספת וריבוי ח"ו. לא יצויר
 בו גידול וצמיחה ח"ו. "אני ד' לא שניתני"⁴⁹, אף בו שום שינוי, אֵתָה
 הוא עד שלא נברא העולם, אֵתָה הוא משנברא העולם, ואין כל
 העולמות פועלים בו שום שינוי כלל. אבל הבריאה היא בדרך של

8 טו כ
3 יא

(6)

גידול וצמיחה. "אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת"⁵, ואמרו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית צריך תיקון. להשלים ולפתח, לעבד ולשדרד — "לַעֲשׂוֹת". ולכן "אנכי" בא' ו"בראשית ברא" בב'. המלאכים הם עומדים. ו"בָּלֶם עֹמְדִים בְּרוּם עֹלָם". בלי גידול והתפתחות. "מחנה מיכאל באהבה ומחנה גבריאל ביראה"⁶, ולא רק שאינם מחליפים תפקידים, אלא אף באותם תפקידים עצמם אינם משתנים, לא בעליה ולא בירידה. ולא מצד שלמותם אלא מצד צמצומם. נבראו בתחילה בכחות מוגבלים. וישראל הם מהלכים. "וְנָתַתִּי לָךְ מַהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה"⁷. "אֲרַח חַיִּים לְמַעַלָּה לְמַשְׁבִּיל לְמַעַן סוּר מִשְׁאֹל מִטָּה"⁸. דרך שלישית לא ניתנה. אין עמידה. או לְמַעַלָּה לְמַשְׁבִּיל, או ירידה למטה. ולכן נבראו המלאכים ב"קדושה אחת". (א) הכח היסודי שניתן להם. לא פחות ולא יותר. וישראל ב"שתי קדושות". (ב) כח הגידול והילוך. אלא שמפני שיצר הרע שולט בהם, ויתכן גם הילוך להיפך, ירידה למטה, לכן ניתן להם הב' בקדושה, "שתי קדושות", שההילוך יהיה לכיוון הרצוי, לקדושה. ומכאן הלקח: תמיד לעלות, כי עמידה אין, וכח לעלייה כבר ניתן לישראל: "שתי קדושות".

(11)
ש

(12)

שהיא גרועה יותר מעבירה, ומורה לנו התנא שלשה דברים שעל ידיהם לא יבוא האדם לידי מדת הגאווה, והעצה לזה שיסתכל האדם בשלשה דברים אלו, מאין באת מטפה סרוחה, ועל ידי זה יבא האדם לידי שפלות וענוה, וכמו כן כשיתבונן האדם ולאן אתה הולך, לא יבא לידי התנשאות וגבהות הלב, וגם יסתכל לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ועל ידי זה יבצר ממנו לבא לידי גאות.

ג] איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלהיכם (יט, ג). יש לדעת מהו הסמיכות למקרא הקודם קדושים תהיו. גם יש להבין בפסוק זה עצמו מה שסמך הכתוב יראת אם ואב לשמירת שבת (ועי' גי' ט'). גם לבאר מה שסיים הכתוב ואמר אני ה'; שלא מציינו כן בכל מצוות שבתורה.

ד
עד

ובזה נבוא לביאור הכתוב איש אמו ואביו תיראו וגו', כי לאחר שצוה הקב"ה לבני ישראל ואמר להם קדושים תהיו, נהיא הציווי שיתעלו בני ישראל במדרגות רמות ונעלות במעלות בקדושה, ואם כן אפשר להתיירא כי אם יתעלו בני ישראל במעלות רמות במעלות הקדושה, יבואו לידי מדת הגאות וירום לבכם בגבהות הלב, על זה אמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' וגו', שמרומז בו השלשה דברים שאמר התנא שעל ידם לא יבוא האדם למדת הגאווה, ואמר איש אמו ואביו תיראו, שהיא רמו על מה שאמר התנא שיסתכל האדם מאין באת, שנולד מאביו ומאמו, ומה שאמר ואת שבתתי תשמרו, רמו בזה מה שאמר התנא ולאן אתה הולך, כי השביתה רומז על המיתה, שלאחר המיתה ישבות גוף האדם וינוח. ובמה שאמר אני ה' אלקיכם, רמו למה שאמר התנא לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים

ונראה לבאר דהנה האדם המתעלה במעלות הקדושה ועולה מדרגות רמות בעבודת הבורא, עלול להיכשל במדת הגאווה יותר ממה ששאר בני אדם, ומדת הגאווה היא חמורה יותר מכל העוונות, וכמו שהביא החובת הלבבות (שעי עמוד אלקיס פ"ד) שהיה חסיד אחד שאמר לתלמידיו, שאם לא יהיה לכם שום חטא, אזי אני מתיירא מכם שלא תחטאו כחטא הגדול ביותר, והוא הגאווה. ולכן על אדם להיות זהיר ביותר שאף אם זוכה לעלות במדרגות רמות מאוד בעבודת השי"ת, מ"מ יהא זהיר בזהירות יתירה שלא לבא לידי מדת הגאווה, והעצה היעוצה הוא שבכל מדרגה שעולה בה יבדוק אחר מגרעותיו ומסרונותיו ויהא רוחו נשבר בקרבו ונפשו שפל עליו.

והנה אמר התנא (לכות פ"ג מ"א) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. ואפשר לומר שמה שאמר התנא ואין אתה בא לידי עבירה קאי על מדת הגאווה

(7)

(13) מע
19
710
70

1 הקב"ה, וכשיזכור האדם שעליו לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ילבונו על ידי זה בעבודתו שהוא עובד את בוראו, וימצא בה מגרעות וחסרונות ולא יבא לידי גאות הלב.

6 וזוה נוכל לבאר דברי המדרש שאמרו כאן (ויק"ו פ"ד ט) קדושים תהיו יכול כמוני, וכבר הקשו המפרשים, וכי יעלה על דעת האדם שיוכל להתקדש כקדושתו של הקב"ה, ומה כוונתם בכך שאמרו יכול כמוני. אלא כי היה אפשר לומר שיתנהג האדם בגדולה ובגאווה ולא יזיק למדותיו. כי אדרבה על ידי גדולתו יבא לידי ענווה ושפלות, וכמו שאמרו קד"ל (מגילה ל"א ע"ב) אצל הקב"ה כביכול שבמקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, וכסבורים אתם שגם אתם תוכלו להתנהג כן, תלמוד לומר כי קדוש אני ה' אלקיכם, כי רק הקב"ה יכול להתנהג במדה זו שבמקום שאתה מוצא גדולתו אתה מוצא ענוותנותו, אולם לא כן אתם ילודי אשה קרוצי תזמר, השמרו לכם עלות בהר ונוגע בקצהו, שלא תגעו אפילו בקצהו של מדת הגאווה והגדולה, ואף שציוה הקב"ה עליכם קדושים תהיו, יזהרו מאד שלא לבא לידי גאות. ואף שנאמר (דני' הי"ט ג' מ, ו) ויגבה לבו בדרכי ה', מ"מ יזהר האדם מאוד שלא לבא על ידי זה לידי מדת הגאווה.

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (י"ט ב)

1 במדרש רבה (כ"ט) אמרו, קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם. והוא תמוה מאד איך יעלה על הדעת שיוכל נברא להתדמות לקדושת בוראו עד שהוצרך הכתוב למעט שאינו כך.

2 ונראה לפרש על פי מה שאמרו (י"ט) אדם מקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, כלומר תחילה על האדם להתעורר לעבודת ה' מעצמו, וע"י זה באה לו התעוררות מלמעלה לסייע לו, אבל אם הוא יושב בטל מבלי להלחם בכחות עצמו, ודאי שגם מהשמים לא יעזרוהו.

3 זוהי כונת המדרש, קדושים תהיו, יכול כמוני, כלומר, יכול כמו שהקב"ה הוא קדוש (ב) בעצם ואינו צריך לעשות פעולות והשתדלות להשרות קדושה על עצמו, כך גם אתם תזכו להשגת הקדושה ע"י התעוררות מלמעלה גרידא, מבלי שתצטרכו מקודם להתעורר

4 מעצמכם, תלמוד לומר כי קדוש אני ה' אלקיכם, קדושתו למעלה, קדושתו העליונה שורה עליכם רק מקדושתכם, ע"י שאתם משתדלים מעצמכם להשגת הקדושה ע"י אתערותא דלתתא. (עשרת יחושע)